Lineaire Algebra Thema 2 Lineaire afbeeldingen

Jan van Hulzen

Domein Techniek, Ontwerpen en Informatica Opleiding Elektrotechniek

16 september 2024

Inhoudsopgave

Overzicht cursus

- 2 3.3 Lineaire Afbeeldingen
- 3 Determinanten

Overzicht cursus

Overzicht cursus

Het vak Lineaire Algebra bestaat uit

- 7 hoorcolleges + huiswerk opgaven
- Voltijd ALETVT2A (ma 12:30 op ...)
- Deeltijd ALETDT2 (wo 14:00 op ...)

Schriftelijk tentamen:

• huiswerk opgaven zijn een goede voorbereiding op het tentamen

Overzicht cursus (onder voorbehoud)

- Thema 1, 3.1 Vectoren, 3.2 Matrices
- Thema 2, 3.3 Lineaire afbeeldingen, 3.4 Determinanten
- Thema 3, 3.5 Regel van Cramer 3.6 Methode van Gauss
- Thema 4, 3.7 Pivotting en Rijschaling 3.8 Inverse matrix
- Thema 5, 3.9 Gauss-Jordan eliminatie 3.10 LU decompositie
- Thema 6, 3.10 Eigenwaarden en Eigenvectoren.
- Thema 7, Tentamen voorbereiding

Overzicht stof van vandaag

- Paragraaf 3.3 Lineaire afbeeldingen
- Paragraaf 3.4 Determinanten

3.3 Lineaire Afbeeldingen

Lineaire Afbeeldingen

• Een lineaire afbeelding A van vectorruimte \mathbb{R}^n naar vectorruimte \mathbb{R}^m is een voorschrift dat aan de volgende twee voorwaarden voldoet

$$\mathbf{A}(x+y) = \mathbf{A}(x) + \mathbf{A}(y)$$

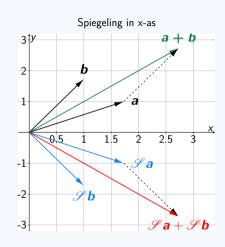
 $\mathbf{A}(\lambda x) = \lambda \mathbf{A}(x)$

- Bij lineaire afbeeldingen maakt het dus niet uit welke bewerking je eerst uitvoert.
- Afbeelden en dan optellen is hetzelfde als optellen en dan afbeelden.
- Afbeelden en vermenigvuldigen met een scalar is hetzelfde als vermenigvuldigen en dan afbeelden.

- De spiegeling van een vector in de *x*-as is een *lineaire afbeelding* **S**.
- Optellen van twee vectoren a, b en spiegelen levert hetzelfde resultaat als het optellen van de gespiegelde vectoren Sa en Sb.
- Dit is de eigenschap

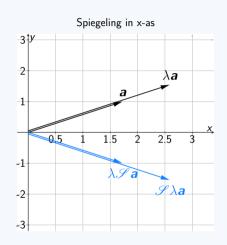
$$S(a+b) = S(a) + S(b)$$

- De spiegeling van een vector in de *x*-as is een *lineaire afbeelding* **S**.
- Vermenigvuldigen van een vector \boldsymbol{a} met een scalar λ en spiegelen levert hetzelfde resultaat als het vermenigvuldigen van de gespiegelde vectoren $\mathcal{S}(\boldsymbol{a})$ met de scalar λ .
- Dit is de eigenschap

$$\lambda S(a) = S(\lambda a)$$

Lineaire Afbeeldingen

- Bij een lineaire afbeelding hoort een matrix.
- In het geval van spiegeling om de x-as is dit de matrix

$$oldsymbol{\mathcal{S}} = \left(egin{array}{cc} 1 & 0 \ 0 & -1 \end{array}
ight)$$

 In de eerste kolom staat het beeld van e₁. Deze vector verandert niet bij spiegeling in de x-as.

$$m{e_1} = egin{pmatrix} 1 \\ 0 \end{pmatrix}, m{e_2} = egin{pmatrix} 0 \\ 1 \end{pmatrix}$$

• In de tweede kolom staat het beeld van e_2 deze vector verandert in zijn tegengestelde omdat de y-coördinaat overgaat in zijn tegengestelde bij spiegeling.

Lineaire Afbeeldingen

- Met de lineairiteit van **S** volgt
- In het geval van spiegeling om de x-as is dit de matrix

$$S\begin{pmatrix} 3\\4 \end{pmatrix} = S(3e_1 + 4e_2)$$

$$= 3S(e_1) + 4S(e_2)$$

$$= 3\begin{pmatrix} 1\\0 \end{pmatrix} + 4\begin{pmatrix} 0\\-1 \end{pmatrix} = \begin{pmatrix} 3\\-4 \end{pmatrix}$$

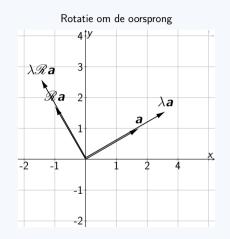
• Hetzelfde resultaat volgt bij een matrixvermenigvuldiging

$$\left(\begin{array}{cc} 1 & 0 \\ 0 & -1 \end{array}\right) \left(\begin{matrix} 3 \\ 4 \end{matrix}\right) = \left(\begin{matrix} 3 \\ -4 \end{matrix}\right)$$

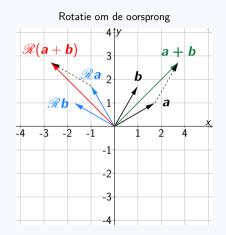
- Een rotatie van een vector over de oorsprong O
 is een lineaire afbeelding.
- Eerst verminigvuldigen en dan draaien heeft het zelfde effect als eerst draaien en dan vermenigvuldigen.
- Dit is de eigenschap $\mathcal{R}(\lambda \mathbf{a}) = \lambda \mathcal{R} \mathbf{a}$.

- Een rotatie van een vector over de oorsprong O
 is een lineaire afbeelding.
- Dit is de eigenschap $\mathcal{R}(\boldsymbol{a}+\boldsymbol{b})=\mathcal{R}\boldsymbol{a}+\mathcal{R}\boldsymbol{b}$.

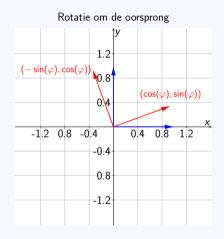

• De matrix die bij een rotatie over hoek φ over de oorsprong hoort is

$$R = \begin{pmatrix} \cos(\varphi) & -\sin(\varphi) \\ \sin(\varphi) & \cos(\varphi) \end{pmatrix}$$

ullet De beelden van $oldsymbol{e_1}$ en $oldsymbol{e_2}$ zijn

$$egin{aligned} oldsymbol{e_1} &= \left(egin{array}{c} 1 \\ 0 \end{array}
ight)
ightarrow \left(egin{array}{c} \cos(arphi) \\ \sin(arphi) \end{array}
ight) \ oldsymbol{e_2} &= \left(egin{array}{c} 0 \\ 1 \end{array}
ight)
ightarrow \left(egin{array}{c} -\sin(arphi) \\ \cos(arphi) \end{array}
ight) \end{aligned}$$

Lineaire Afbeeldingen

- In het algemeen geldt dat bij een afbeelding van \mathbb{R}^n naar \mathbb{R}^m een matrix van $m \times n$ hoort.
- Als twee afbeeldingen na elkaar uitgevoerd worden dan is er sprake van een samenstelling van twee afbeeldingen.
- Bij een samenstelling van twee afbeeldingen hoort een product van twee matrices.
- In het geval van spiegeling om de x-as in combinatie met een rotatie om de oorsprong wordt dit

$$m{S} = \left(egin{array}{cc} 1 & 0 \ 0 & -1 \end{array}
ight), R = \left(egin{array}{cc} \cos(arphi) & -\sin(arphi) \ \sin(arphi) & \cos(arphi) \end{array}
ight)$$

• Het resultaat is afhankelijk van de volgorde

$$SR = \begin{pmatrix} \cos(\varphi) & -\sin(\varphi) \\ -\sin(\varphi) & -\cos(\varphi) \end{pmatrix}, RS = \begin{pmatrix} \cos(\varphi) & \sin(\varphi) \\ \sin(\varphi) & -\cos(\varphi) \end{pmatrix}$$

De kern van een lineaire afbeelding

De kern van een Lineaire afbeelding

De **kern** van een lineaire afbeelding bestaat uit de verzameling vectoren die afgebeeld wordt op de nulvector

- Om de kern van een matrix te vinden moeten we dus zoeken naar oplossingen $m{b}$ van de vergelijking $m{A}m{b} = m{0}$
- Voorbeeld, vind de oplossing (x, y, z) waarvoor geldt:

$$\begin{pmatrix} 0 & -1 & 2 \\ 1 & 0 & 1 \\ 1 & -2 & 5 \end{pmatrix} \begin{pmatrix} x \\ y \\ z \end{pmatrix} = \begin{pmatrix} 0 \\ 0 \\ 0 \end{pmatrix} \rightarrow \begin{cases} -y + 2z & = 0 \\ x + z & = 0 \\ x - 2y + 5z & = 0 \end{cases}$$

• Voorbeeld, vind de oplossing (x, y, z) waarvoor geldt:

$$\begin{pmatrix} 0 & -1 & 2 \\ 1 & 0 & 1 \\ 1 & -2 & 5 \end{pmatrix} \begin{pmatrix} x \\ y \\ z \end{pmatrix} = \begin{pmatrix} 0 \\ 0 \\ 0 \end{pmatrix} \rightarrow \begin{cases} -y + 2z & = 0 \\ x + z & = 0 \\ x - 2y + 5z & = 0 \end{cases}$$

- ullet Deze drie vergelijkingen zijn vlakken in \mathbb{R}^3 en moeten tegelijkertijd waar zijn.
- Het is onmiddellijk duidelijk dat x = 0, y = 0, z = 0 een oplossing is.
- Vullen we x = -1, y = 2, z = 1 in dan volgt dat dit eveneens een oplossing is.
- We zeggen dan dat de matrix de vector afbeeldt op de nulvector.

$$\left(\begin{array}{ccc} 0 & -1 & 2 \\ 1 & 0 & 1 \\ 1 & -2 & 5 \end{array}\right) \left(\begin{array}{c} -1 \\ 2 \\ 1 \end{array}\right) = \left(\begin{array}{c} 0 \\ 0 \\ 0 \end{array}\right)$$

De kern van een matrix: het vinden van een oplossing

• Verwissel rij 1 en rij 3 zodat volgt

$$\begin{pmatrix} 0 & -1 & 2 \\ 1 & 0 & 1 \\ 1 & -2 & 5 \end{pmatrix} \rightarrow \begin{pmatrix} 1 & -2 & 5 \\ 1 & 0 & 1 \\ 0 & -1 & 2 \end{pmatrix}$$

• Trek rij 1 af van rij 2 zodat $r_2 \rightarrow r_2 - r_1$

$$\begin{pmatrix} 1 & -2 & 5 \\ 1 & 0 & 1 \\ 0 & -1 & 2 \end{pmatrix} \rightarrow \begin{pmatrix} 1 & -2 & 5 \\ 0 & 2 & -4 \\ 0 & -1 & 2 \end{pmatrix}$$

• Deel rij door 2 en tel deze op bij rij 3 $r_3 o r_3 - {1\over 2} r_2$

$$\begin{pmatrix} 1 & -2 & 5 \\ 0 & 2 & -4 \\ 0 & -1 & 2 \end{pmatrix} \rightarrow \begin{pmatrix} 1 & -2 & 5 \\ 0 & 2 & -4 \\ 0 & 0 & 0 \end{pmatrix} \rightarrow \begin{pmatrix} 1 & -2 & 5 \\ 0 & 2 & -4 \end{pmatrix}$$

De kern van een matrix

• Tel rij 2 op bij rij 1 $r_1 \rightarrow r_1 + r_2$ en deel rij 2 door 2.

$$\left(\begin{array}{ccc} 1 & -2 & 5 \\ 0 & 2 & -4 \end{array}\right) \rightarrow \left(\begin{array}{ccc} 1 & 0 & 1 \\ 0 & 2 & -4 \end{array}\right) \rightarrow \left(\begin{array}{ccc} 1 & 0 & 1 \\ 0 & 1 & -2 \end{array}\right)$$

- Uiteindelijk houden we over x + z = 0 en y 2z = 0 en z = z
- De vector voorstelling van deze twee vergelijkingen is

$$\mathbf{a} = \begin{pmatrix} a_{\mathsf{x}} \\ a_{\mathsf{y}} \\ a_{\mathsf{z}} \end{pmatrix} = \begin{pmatrix} 0 \\ 0 \\ 0 \end{pmatrix} + \lambda \begin{pmatrix} -1 \\ 2 \\ 1 \end{pmatrix}$$

• Dit is een vergelijking van een lijn in \mathbb{R}^3 .

De kern van een matrix

- Een andere manier om er tegenaan te kijken is het omwerken van de drie vergelijkingen naar een vector notatie
- We kunnen dit doen door te stellen dat $\lambda=x$, $\mu=y$ en vervolgens de vergelijking om te schrijven. Voor x-2y+5z=0 volgt dan

$$\begin{pmatrix} x \\ y \\ z \end{pmatrix} = \begin{pmatrix} 0 \\ 0 \\ 0 \end{pmatrix} + \lambda \begin{pmatrix} 1 \\ 0 \\ -\frac{1}{5} \end{pmatrix} + \mu \begin{pmatrix} 0 \\ 1 \\ \frac{2}{5} \end{pmatrix}$$

• Dit is een vectorvergelijking van een vlak in \mathbb{R}^3 opgespannen door twee basisvectoren.

• Voor de vergelijking om te schrijven. Voor -y + 2z = 0 volgt dan

$$\begin{pmatrix} x \\ y \\ z \end{pmatrix} = \begin{pmatrix} 0 \\ 0 \\ 0 \end{pmatrix} + \lambda \begin{pmatrix} 1 \\ 0 \\ 0 \end{pmatrix} + \mu \begin{pmatrix} 0 \\ 1 \\ \frac{1}{2} \end{pmatrix}$$

• Voor de vergelijking om te schrijven. Voor x + z = 0 volgt dan

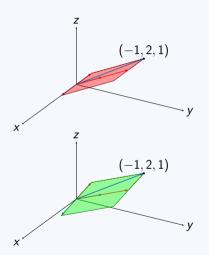
$$\begin{pmatrix} x \\ y \\ z \end{pmatrix} = \begin{pmatrix} 0 \\ 0 \\ 0 \end{pmatrix} + \lambda \begin{pmatrix} 1 \\ 0 \\ -1 \end{pmatrix} + \mu \begin{pmatrix} 0 \\ 1 \\ 0 \end{pmatrix}$$

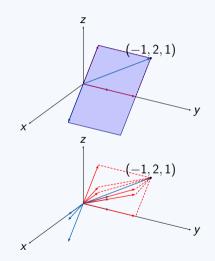
• Vul $\lambda = -1$ en $\mu = 2$ in en we vinden het punt (-1,2,1).

Voorbeeld Kern van de Matrix: voorbeeld

• Bereken de normaal vector van het vlak x - 2y + 5z = 0

$$\begin{vmatrix} \mathbf{e}_{x} & \mathbf{e}_{y} & \mathbf{e}_{z} \\ 1 & 0 & -\frac{1}{5} \\ 0 & 1 & \frac{2}{5} \end{vmatrix} = \left(0 \cdot \frac{2}{5} + \frac{1}{5} \cdot 1\right) \mathbf{e}_{x} - \left(1 \cdot \frac{2}{5} + \frac{1}{5} \cdot 0\right) \mathbf{e}_{y} + \left(-1 \cdot 1 + \frac{1}{5} \cdot 0\right) \mathbf{e}_{z}$$

• Bereken de normaal vector van het vlak -y + 2z = 0

$$\begin{vmatrix} \mathbf{e}_{x} & \mathbf{e}_{y} & \mathbf{e}_{z} \\ 1 & 0 & 0 \\ 0 & 1 & \frac{1}{2} \end{vmatrix} = \left(0 \cdot \frac{1}{2} - 0 \cdot 1\right) \mathbf{e}_{x} - \left(1 \cdot \frac{1}{2} - 0 \cdot 0\right) \mathbf{e}_{y} + \left(1 \cdot 1 - 0 \cdot 0\right) \mathbf{e}_{z}$$

• Bereken de normaal vector van het vlak x + z = 0

$$\begin{vmatrix} \mathbf{e}_{x} & \mathbf{e}_{y} & \mathbf{e}_{z} \\ 1 & 0 & -1 \\ 0 & 1 & 0 \end{vmatrix} = (0 \cdot 0 + 1 \cdot 1) \mathbf{e}_{x} - (1 \cdot 0 + 1 \cdot 1) \mathbf{e}_{y} + (1 \cdot 1 - 0 \cdot 0) \mathbf{e}_{z}$$

• Het resultaat van de berekening is

$$n_1=\left(egin{array}{c} rac{1}{5} \ -rac{1}{5} \ 1 \end{array}
ight), n_2=\left(egin{array}{c} 0 \ -1rac{1}{2} \ 1 \end{array}
ight) ext{ en } n_3=\left(egin{array}{c} 1 \ -1 \ 1 \end{array}
ight)$$

Het is makkelijk om dit te schrijven als

$$n_1 = \begin{pmatrix} 1 \\ -2 \\ 5 \end{pmatrix}, n_2 = \begin{pmatrix} 0 \\ -3 \\ 2 \end{pmatrix}$$
 en $n_3 = \begin{pmatrix} 1 \\ -1 \\ 1 \end{pmatrix}$

 Deze vectoren zijn onafhankelijk dus de vlakken zijn niet evenwijdig of vallen samen.

• Bereken het uitproduct van de normaalvector n_1 en de vector (-1,2,1)

$$\begin{vmatrix} \mathbf{e}_{x} & \mathbf{e}_{y} & \mathbf{e}_{z} \\ 1 & -2 & -5 \\ -1 & 2 & 1 \end{vmatrix} = (-2 \cdot 1 + 5 \cdot 2) \mathbf{e}_{x} - (1 \cdot 1 + 5 \cdot -1) \mathbf{e}_{y} + (1 \cdot 2 + 2 \cdot -1) \mathbf{e}_{z}$$

• Bereken het uitproduct van de normaalvector n_2 en de vector (-1,2,1)

$$\begin{vmatrix} \mathbf{e}_{x} & \mathbf{e}_{y} & \mathbf{e}_{z} \\ 0 & -3 & 2 \\ -1 & 2 & 1 \end{vmatrix} = (-3 \cdot 1 - 2 \cdot 2) \mathbf{e}_{x} - (0 \cdot 1 - 2 \cdot -1) \mathbf{e}_{y} + (0 \cdot 2 + 3 \cdot -1) \mathbf{e}_{z}$$

• Bereken het uitproduct van de normaalvector n_3 en de vector (-1,2,1)

$$\begin{vmatrix} \mathbf{e}_{x} & \mathbf{e}_{y} & \mathbf{e}_{z} \\ 1 & -1 & 1 \\ -1 & 2 & 1 \end{vmatrix} = (-1 \cdot 1 - 1 \cdot 2) \mathbf{e}_{x} - (1 \cdot 1 - 1 \cdot -1) \mathbf{e}_{y} + (1 \cdot 2 + 1 \cdot -1) \mathbf{e}_{z}$$

• De drie vergelijkingen kunnen in vector vorm geschreven worden als

$$\begin{pmatrix} x \\ y \\ z \end{pmatrix} = \lambda \begin{pmatrix} 8 \\ 4 \\ 0 \end{pmatrix} + \mu \begin{pmatrix} -1 \\ 2 \\ 1 \end{pmatrix}, \begin{pmatrix} x \\ y \\ z \end{pmatrix} = \lambda \begin{pmatrix} -7 \\ -2 \\ -3 \end{pmatrix} + \mu \begin{pmatrix} -1 \\ 2 \\ 1 \end{pmatrix} \text{ en}$$

$$\begin{pmatrix} x \\ y \\ z \end{pmatrix} = \lambda \begin{pmatrix} -3 \\ -2 \\ 1 \end{pmatrix} + \mu \begin{pmatrix} -1 \\ 2 \\ 1 \end{pmatrix}$$

- Het blijkt nu dat de drie vlakken een gezamenlijke basisvector hebben.
- Met de kern van de matrix wordt hier dus een lijn aangegeven die in alle drie vlakken ligt

• Bij een rotatie om de oorsprong bestaat de kern alleen uit de oorsprong

$$R = \begin{pmatrix} \cos(\varphi) & -\sin(\varphi) \\ \sin(\varphi) & \cos(\varphi) \end{pmatrix}$$

Dit geldt ook voor spiegeling in de x-as

$$S=\left(egin{array}{cc} 1 & 0 \ 0 & -1 \end{array}
ight)$$

• Bij projectie van \mathbb{R}^3 naar \mathbb{R}^2 worden de punten op de z-as op de nulvector geprojecteerd. Deze vormen dus de kern van de afbeelding.

Dekpunt

Een dekpunt van een Lineaire afbeelding

Een **dekpunt** van een lineaire afbeelding bestaat is een punt dat afgebeeld wordt op zichzelf.

- ullet in \mathbb{R}^2 zijn bij een spiegeling in de x-as alle punten op de x-as dekpunten.
- Bij rotatie over een veelvoud van 360° zijn alle punten dekpunten
- Bij loodrechte projectie van \mathbb{R}^3 naar \mathbb{R}^2 worden alle punten in het x-y vlak met z=0 dekpunten

Determinanten

Determinanten

- Stelsels vergelijkingen hebben vaak maar een enkele oplossing.
- Soms doen zich problemen voor en is er meer dan één oplossing of is er geen enkele oplossing
- Denk aan twee lijnen die evenwijdig lopen of juist samenvallen.
- Neem als voorbeeld een stelsel met evenwijdige lijnen

$$\begin{bmatrix} 3x + y = 4 \\ 6x + 2y = 8 \end{bmatrix} \rightarrow \begin{pmatrix} 3 & 1 \\ 6 & 2 \end{pmatrix} \begin{pmatrix} x \\ y \end{pmatrix} = \begin{pmatrix} 4 \\ 8 \end{pmatrix}$$

• in dit soort gevallen kan met behulp van de **determinant** van een matrix de problemen onderkend worden

Determinanten

De determinant van een 2×2 matrix

$$\det\left(\boldsymbol{A}\right) = \begin{vmatrix} a_{11} & a_{12} \\ a_{21} & a_{22} \end{vmatrix} = a_{11} \cdot a_{22} - a_{12} \cdot a_{21}$$

• in het voorgaande geval wordt dit

$$\left|\begin{array}{cc} 3 & 1 \\ 6 & 2 \end{array}\right| = 3 \cdot 2 - 6 \cdot 1 = 0$$

- Bij een determinant van 0 heb je twee rijen die afhankelijk van elkaar zijn.
- Een matrix met een determinant van 0 heet singulier.
- Een matrix met een determinant die ongelijk is aan 0 het **regulier**, er is dan maar één oplossing.

Determinanten, 3×3 matrices

• De determinant van een 3 × 3 matrix bereken je met

$$\begin{vmatrix} 2 & 4 & 2 \\ 5 & 1 & -3 \\ -1 & 3 & 6 \end{vmatrix} = 2 \cdot \begin{vmatrix} 1 & -3 \\ 3 & 6 \end{vmatrix} - 5 \cdot \begin{vmatrix} 4 & 2 \\ 3 & 6 \end{vmatrix} - 1 \cdot \begin{vmatrix} 4 & 2 \\ 1 & -3 \end{vmatrix}$$
$$= 2 \cdot 15 - 5 \cdot 18 - 1 \cdot -14 = -46$$

 De berekening loopt via onderdeterminanten of minoren Let op dat je rekening moet houden met tekenwisselingen

Determinanten, 3×3 matrices

• Je mag ook de volgorde veranderen

$$\begin{vmatrix} 2 & 4 & 2 \\ 5 & 1 & -3 \\ -1 & 3 & 6 \end{vmatrix} = 2 \cdot \begin{vmatrix} 1 & -3 \\ 3 & 6 \end{vmatrix} - 4 \cdot \begin{vmatrix} 5 & -3 \\ -1 & 6 \end{vmatrix} + 2 \cdot \begin{vmatrix} 5 & 1 \\ -1 & 3 \end{vmatrix}$$
$$= 2 \cdot 15 - 4 \cdot 27 + 2 \cdot 16 = -46$$

- ullet Meetkundig heeft uitkomst van de determinant van een 2×2 matrix de interpretatie van het oppervlak van het parallellogram opgespannen door de twee kolomvectoren
- Meetkundig heeft uitkomst van de determinant van een 3 x 3 matrix de interpretatie van het inhoud van het parallellepipedum opgespannen door de twee kolomyectoren

Determinanten: Eigenschappen

- Bij het verwisselen van twee rijen of twee kolommen, wisselt |A| van teken.
- ② Als je een rij of kolom met λ vermenigvuldigt, wordt de determinant ook met λ vermenigvuldigd.
- Als een rij of kolom alleen nullen bevat of twee rijen of kolommen zijn evenredig, dan is de determinant gelijk aan nul.
- Als een veelvoud van een rij (kolom) bij een andere rij (kolom) opgeteld wordt, verandert een determinant niet van waarde.
- \bullet Als cen determinant twee gelljke rijen of kolommen heeft, dan is |A| = 0.
- De determinant van een drichoeksmatrix is gelijk aan het product van de diagonaalelementen.

Determinanten: Eigenschappen

 De hoofddiagonaal van een vierkante matrix loopt van linksboven naar rechtsonder

• Een driehoeksmatrix heeft onder of boven de hoofddiagonaal uitsluitend nullen

$$\begin{vmatrix} 2 & 4 & 2 \\ 5 & 1 & -3 \\ -1 & 3 & 6 \end{vmatrix} \rightarrow \begin{vmatrix} 2 & 4 & 2 \\ 0 & 1 & -3 \\ 0 & 0 & 6 \end{vmatrix}$$